

F85
1914

F

№ 21

25 მაისი 1914 წ.
ეროვნული
ბიულეტენი

მიიღება ხელის მოწერა

წლიური ფასი

== 3 მან. ==

ყოველ კვირეული საზოგადო-ეკონომიკური და სალიბერალური შუიკნალი
წელიწადი მისამე

ცალკე ნომერი 5 კაკ.

რედაქცია ღიაა 9—3 საათ.

მისამართი: თბილისი, გაბაევსკიი პერ. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპეშისა: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ ე ვ ი:

1. კრფნული უძღურება. — შალვა ჯ — ძისა.
2. რა ხდება სათავად-ახნაურთა გიმნაზიაში. — * * -სა.
3. ჩვენსა დეპუტატებმა გამარჯვებს. — უკმაყოფილოსი.
4. ჩემი პარტიული სიუვარული (მოთხრობა) თარგმ. — ირ. სონლულაშვილისა.
5. თავადშვილის შეურნება. — ალ. სარაჯიშვილისა.
6. გონიერი ხაბიჯი. — ეკალისა.
7. ბოიკოტი. — ე. ალშიბაიასი.
8. პრესა.

ჩვენს რედაქციაში გამოფენილია ოთხი სურათი
 == ცნობილ მხატვარ გ. ი. გაბაშვილისა.
 „სალამო საქართველოში“, „ხმისსურთა ბრძოლა“,
 „კველი ივერიელი“ და „ქალი ყურძნით“. ==
 მათი დათვალიერება მსურველთა შეუძლიანთ
 უფულ დღე დილის 11—2 საათამდის.

ბიულეტენის ხაზ. საქ. ბიუ.
საგარო
ბიულეტენი

ეროვნული უძლეობა და მისი სამი სახე

I

ეროვნული საკითხი, ჩვენთვის ყოველდღიურ საკითხად არის გადაქცეული და ეს მოვლენა არც გასაკვირველია თუ მივიღებთ მხედველობაში იმ ორონ-ტრიას, რომელიც ჩვენ საზოგადო ცხოვრებაში შემოიტანეს „შინაურმა“ და „გარეულმა“ პოლიტიკოსებმა. რომელ ერს არ ჰქონია თავის ეროვნულ ისტორიის წარსულში თვითარსებობის კრიზისი, რომელ ხალხს არა ხედომია წილად შავი წამები? განა საფრანგეთი არ იდგა გაძაფრული რამოდენიმე ათეული წლის განმავლობაში საშიში „ყოფნა არ ყოფნის“ საკითხის წინაშე; განა ბალკანთა პატარა ერები ძარღვებ დაჭიმულნი არ ებრძოდნენ ტლანქ ძალას, მიმართულს მათი მოსპობისაკენ? მაგრამ მათი სიძლიერე სწორედ იმაში გამოიხატა რომ არანორმალურმა პირობებმა ვერ არივ-დარიეს, ვერ შეიტანეს დისონანსი ეროვნულ თვითცნობიერებაში და ამ მიზეზით ისტორიის დამსჯელი ხელი, მათზედ ამართული, სასიკვდილო სიმძიმით ვერ ეშვებოდა მათ ტანზედ. ჩვენ, ქართველები ბედით განებივრებული არასოდეს არა ვყოფილვართ, ბევრჯელ წამდგარან ჩვენი წინაპრები მრისხანე საკითხის წინაშე, მაგრამ იმის მიზეზით, რომ მათში ღვიოდა თვითშემეცნების ნაპერწკალი, არ ემონებოდნენ მათზედ მოდენილ ძალას. საუბედუროდ ეს ეხლა არ ითქმის, არ ითქმის დღევანდელ ჩვენ თანამემამულეებზედ. ჩვენ მიერ ისტორიულად განვლილ უბედურებას, აწიოკება-აოხრებას, ეროვნულ შეურაცხყოფას, მის სიწმინდეთა ფეხქვეშ გათელვას ეპიზოდური-გარდამალი ხასიათი ჰქონდა და თვით ჩვენს ეროვნულ ორგანიზმს ვერ ასწეულებდა, დღეს კი, სენმა, რომლის სახელიც ძნელი მოსანახავი არის, შეჰკრა-შებოჭა მთელი ჩვენი ბუნება და იმ მოჯადოვებულ წრეში მოგვამწყვდია, საიდგანაც თავის დაღწევას მაშინ შევიძლებთ, როდესაც შენარჩუნებულ სულიერ ძალის სპეტაკ გრძნობებს დავუდებთ სარჩულად ჩვენს ცხოვრებას და ეროვნულ თვითგაცნობიერების გზას დავადგებით. გავიხსენოთ ბალკანთა პატარა ერების საუკუნოების თვითცნობიერების ისტორია, მისი ყოველი ეტაპი

და ნათელი გახდება ყველასათვის, რომ ერი თავის ეროვნული თავისებურობის უარისმყოფელი ვერ იხილავს ისეთ ბრწყინვალე დღეებს, როგორც იხილეს ბალკანელებმა. ერს ფიზიკური სიძლიერის შიშით თითქმის არასოდეს არა აქვს, და ეს იმედია იბა არ არის მოკლებული საღ საფუძველს. რადგანაც ეროვნება როგორც ფიზიკური ტანი არ არსებობს, და სიკვდილიც არ შეუძლია; ისტორიის გარიერაზედ შობილმა ერებმა, ასურელებმა, კართაგენელებმა, ეგვიპტელებმა და სხვ. ცალ-ცალკე შეჰქმნეს თავისებური კულტურა და შთამომავლობას გადმოსცეს საუცხოვო სიმდიდრე ხელოვნების ნაშთთა და მათი მოსპობის ტრაგედია იმათსულიერ სისუსტეში და სიძაბუნეში კი არ გამოიხატა, არამედ იმაში რომ სულიერმა სიდიადე-სიმძლავრემ სჭარბა მის ფიზიკურ სიძლიერეს. ჩვენი დღევანდელი ტრაგედია კი ასე არ ხასიათდება. იმ სამ თვისებათა შორის, რომლებიც ძირითადათ ახასიათებენ ყოველივე ერს, ანუ ეროვნებას — უმთავრესი ადგილი უჭირავს ენას. ენა ხილული შინაარსია ეროვნებისა, მისი მკვიდრი თვისება; იგი ერთს და იმავე დროს აცოცხლებს და სცოცხლობს ეროვნებით, ამიტომ ენის დაკნინება, მოსპობა, აუცილებელი წინამორბედეა ერის ფსიხოლოგიური სახის დაკარგვისა. ენა, საჭირო სიმბოლოთა გამომხატველი კი არ არის მარტო, ენა გარეშე ამისა, მრავალსახოვანი ფერადია სულიერ განცდათა გამომხატველი, ინდივიდთა შინაგანი ფარული ცხოვრების დამასურათებელი; მუსიკალური მანქანა არის, რომლის ჰერმეტიკი ამეტყველება მხოლოდ მასთან თანშობილს შეუძლია და ამ მხრით, ვიმეორებ, ენა ერის უმთავრესი დამახასიათებელი თვისება არის. რას უშვრებით ჩვენ ამ ეროვნულ სიმდიდრეს? იმ მოსაზრებით რომ მას დღეს-დღეობით ბაზარი არა აქვს, ვსდევნით და აბუჩად ვიგდებთ.

მეორე ეროვნული თვისება არის ზნე-ჩვეულება ისტორიულ წარსულშიაც შეძენილი და აწმყოს გადმონაცემი ტრადიცია, მაგრამ ტრადიცია არა წოდებრივი, შემუშავებული რომელიმე წრისა ან წოდების განცალკევებულ ცხოვრებაში, არამედ ზოგადი ეროვნული, საერთო ხალხოსნური. ტრადიცია, საზომი და მაჩვენებელი არის ეთიკურ განვითარების სიმაღლისა, კავშირი არის წარსულთან, საერთო მორალური ნიადაგი, რომელზედაც აშენებს ერი ახალ ზნეობრივ ღირებულების სამყაროს. საერთო ხალხოსნური ტრადიციის შენარჩუნება, მისი პატივის ცემა სრულებით არ წარმოადგენს, რო-

გორც ბევრსა ჰგონია, ფსიხოლოგიურს ატავიზმს. პირიქით მოწიწებით მოპყრობა თავის ზნე-ჩვეულები-სა, მისი დაცვა და პატივის ცემა უტყუარი მაჩვენებელია, თუ ერთი რამდენად საღი გონებით ეპყრობა თავის წარსულს და ესეც რომ არ იყოს, განა ერს გარეშე ტრადიციისა, არსებობის რაიმე სფეროში, შეუძლია გამოიჩინოს ცხოველ-მყოფელი ძალა შემოქმედისა? მერე როგორ ვეპყრობით ჩვენ ამ მეორე ეროვნულ სიმდიდრეს? ისევე როგორც ენას, ვსდევნით და აბუჩად ვიგდებთ. ვერ შევიგნეთ ვერც მესამე ძლიერ ცხადი ქეშმარიტებაც. თუმცა ტერიტორია, როგორც ენა ჭ ტრადიცია, არ არის ერის გარდღვალთ თვისება, არ შეადგენს მის ორგანიზულ ნაწილს, ურომლისოდაც ერს არავითარი სახით არსებობა არ შეუძლია, მაგრამ ტერიტორია, ის სივრცე, რომელზედაც ერს მრავალი ასეული წლის განმავლობაში უშენებია თავისებური კულტურა, აუცილებელი და ერთი შესაძლებლობაა, რომ ერმა იურიდიულად იარსებოს. ცხადი მაგალითი ეულ ეროვნებისა, რომელმაც დაჰკარგა შესაძლებლობა იურიდიულ თვითარსებობისა, არიან ებრაელები. რამდენიმე საუკუნოების განმავლობაში ეს ბიბლიური, ისტორიული ერი მოდებულა მთელ დედამიწის ზურგზედ, მაგრამ მკიდრი და საიმედო ნავთსაყუდელი ვერსად იპოვა. თუ რამდენად უშლის ხელს სამშობლოს უქონლობა ამ ერს, მის კულტურულ განვითარებას, ეროვნულ გაერთიანებას, ამის მაგალითებად საკმარისი იქნებიან გავიხსენოთ ყოველ დღიური ეპიზოდები ებრაელთა ცხოვრებიდან. მათ არ ინდობენ, არამცთუ ნახევრად ბარბაროსულ სახელმწიფოებში, არც კულტურულ კუთხეებში, რადგანაც ანტისემიტურ პროპაგანდას ძლიერ ბევრი მსმენელი ჰყავს. განა პოლონეთში მომხდარი ებრაელების წინააღმდეგ ბოიკოტი არ ნათელ ჰყოფს, თუ რამდენად საშიშ მდგომარეობაში ვარდება ერი, დამკარგველი თავისი მიწა-წყლისა. გარდა იმისა, რომ მიწა-წყლის დაკარგვით ერი საუკუნოდ ჰკარგავს საშუალებას იურიდიულ არსებობისათვის გარეშე ამისა კადევ ასუსტებს მის შემოქმედებით ძალას, აქვეითებს ეროვნულ განვითარებას და იძულებულსა ხდის მოხეტიალემ იმ სოფლის ქუდი დაიხუროს სადაც სტუმრად მიადგებად. ეს კი უტყუარი მიზეზთაგანია ერისაგან თავისი სახის დაკარგვისა. აქარელი და ქობულეთელი მაჰმადიანები ცხადია, რომ ქართველები არიან, ამას ბევრი რამ ჰმოწმობს, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ მათ სხვა სარწმუნოება აქვთ; მიუხედავად ამისა, საკმაო ცდა და შრომა

არის საჭირო, რომ ისინი ამ ქეშმარიტებაში დაარწმუნოთ. ადვილი წარმოსადგენია თუ რამდენად კიდევ უფრო დაგვშორდებოდნენ აქარელი და ქობულეთელი მაჰმადიანები, თუ რომ ესენი სარწმუნოებას საზღვრებს გასცილებოდნენ და გარეულიყვნენ სხვა რომელიმე ერში.

განა საქართველოს საზღვრებში მცხოვრები სომხობა იგივე სახე დაკარგული არ იყო? რა ჰქონდათ მათ შენარჩუნებული, ენა, ზნე-ჩვეულება თუ რა? ძლიერ ხშირად სარწმუნოებასაც იცვლიდნენ, ასე რომ სომხური მათში არაფერი იყო. თუმცა მათი გადაგვარებისათვის შრომა არავის მიუღია, მაგრამ მიუხედავად ამისა, იგი ნელ-ნელ ჰკარგავდა თავის სახეს და რომ სომხის ერის თვითშეგნების პროცესი მეცხრე ტალღად არ მოვარდნილიყო საქართველოს მიწა-წყალზედ, ცხადია ჩვენში შემოახიზნული სომხობა უსახო მასად გადიქცეოდა. და სად უნდა გვეძია მიზეზი ამ მოსალოდნელ მოვლენისა, თუ არ სომხებისაგან თავის მიწა-წყლის დაკარგვაში, მის ეროვნულ დაქსაქსვაში.

იმის გარდა, რომ ერს თუ ტერიტორია არა აქვს, იურიდიული არსებობა არ შეუძლია, ამის გარეშე კიდევ ტერიტორია ერთგვარი საძირკველია, რომელზედაც ერი აშენებს თავის მატერიალურ კეთილ-დღეობას და ჰქმნის თავისებურ კულტურას. თვალი გადავავლოდ ჩვენ ხალხურ ებოსს, მის მითოლოგიას და დავინახავთ, თუ რამდენად მათში გამოხატული ბუმბერაზები შეესაბამებიან თვალ უწვდენელ, თოვლით მოსილ მთებს, ამაყ და დიად ბუნებას ჩვენი კუთხისას.

მერე რა უყავით ამ ჩვენი წარსულის საუცხოვო პანთეონს? განა არ ვარღვევთ გასაკვირველი ხელოვნებით აგებულს მის კედლებს? განა არ გადაიქცა ჩვენი მიწა-წყალი ბინძურ პიროვნებათა სვეკულაციის მოედნად და ჩვენი დღევანდელი ტრაგედიაც, ეროვნული უძლურებაც ამ სამ სახეში იხატება. ენის უარის ყოფით ვკლავთ ჩვენსავე სახეს, ტრადიციის აბუჩად აგდებით ვწყვეტთ კავშირს წარსულთან, მიწა-წყლის გაპარტახებით ვსპობთ ერთ შესაძლებლობას ჩვენივე არსებობისას; ეს არის ჩვენი ეროვნული ტრაგედია, ამ სამი მცნების უარის ყოფით, უარს ვყოფთ ჩვენსავე თავსა, მაგრამ მიუხედავად ამისა ჩვენ მაინც არ შეგვიძლია დავადასტუროთ ბევრისაგან ნაჩვენები უიმედობა ჩვენი აღორძინების შესახებ, რადგანაც უკვე ვხედავთ ნიშნებს რომ ღამი მწუხრისა იძლევა და მისი თავიდან აცილება კვლავ შესაძლებელი არის.

რა ხდება სათვად- აზნაურო გიმნაზიაში

თბილისის სათვად-აზნაურო გიმნაზია, რომელიც წარმოადგენს ქართველი საზოგადოების ერთ-ერთ საყვარელ და ძვირფას დაწესებულებას, ამ ჟამად—განსაცდელშია. განსაცდელშია ორგვარად: მატერიალურად, რადგან მისი შენობა მძიმე ლოდით აწევს თავისი ვალებით ქართველ საზოგადოებას, და სულიერადაც, იმ კრიზის გამო, რომელსაც ეხლა განიცდის.

ჩვენ შარშანაცა ვწერდით და წრეულ უაღრესად დამტკიცდა, რომ გიმნაზია უპატრონოდ არის დატოვებული, რომ მას არა ჰყავს მოამაგე და მოსიყვარულე მუშაკი, უანგარო და ნიჭიერი.

ერთად ერთი სასწრაფო სასწავლებელია მთელს ქართლ-კახეთში, რომელსაც ოდნავ შერჩენია, ტრადიციის მეოხებით, ქართული სული, ერთადერთი სასწავლებელია, რომელზედაც ქართველი საზოგადოება ასვენებს თავის გონებას, ამყარებს თავის იმედებს და ხარჯავს დიდს ნაწილს თავისი ბიუჯეტისას. და მისი ბედი კი ვის ხელშია...

აქამდის პარტიულ, ჯგუფობრივ ეინს მაინც არა ჰქონდა თითქო აღგილი ამ სასწავლებელში და ახლა, ეტყობა, აქაც შეუტანიათ ეს გამათახსირებელი ელემენტი, რადგან სხვაფრივ ვერ აგვიხსნია ის წარმოუდგენელი ამბავი, რომელიც ხდებოდა „ღარიბ მოსწავლეთა დამხმარე საზოგადოების“ უკანასკნელ კრებაზედ.

სასკოლო საქმეების განხილვის დროს, ზედამხედველ კომიტეტის ორმა წევრმა ბნმა ყიფიანმა, და ს. ბაქრაძემ გულახდით ახადეს ფარდა იმ უწესოებას და უღისციპლინობას, რომელიც ხდება სკოლაში; დაახასიათეს ის მიზეზები, რომელნიც სწავლის საქმეს აფერხებენ, როგორც, მაგ, შეგირდებისა და მასწავლებელთაგან სკოლაში არ მოსვლა და დაგვიანება; მასწავლებელთა შეუფერებლობა, დისციპლინის უქონლობა და სხ. მრავალი. ამაზედ ბნმ მდივანმა მარტო პირადი კინკლაობით უბასუხა, რომელმაც ბაქრაძესთან ლაპარაკში პირდაპირ გადააქარბა უბრალო ზრდილობასაც კი. ბნ ბაქრაძის დასაბუთებულ აზრს იგი შეეხო როგორც პირადსაანგარიშო საქმეს და საზოგადოებისაგან ამორჩეულს და ნდობით აღჭურვილ ადამიანს—ატესტატი მოსთხოვა. ესეთი არა დარბაისლური საქციელით

საერთო აღშფოთება გამოიწვია და მართლაც, რა ზნეობრივი გავლენა შეიძლება იქონიოს ამისთანა კინკლაობამ ზედამხედველ კომიტეტის და საპედაგოგო პირთა შორის ან საზოგადოებაზედ, ან თვით პედაგოგებზედ.

მაგრამ მარტო იმ მოსაზრებით, რომ ბაქრაძემ ზოგი ერთი სიმართლე გამოამჟღავნა, საზოგადოებამ (?) იგი გააშავა. ეს რაღაც გაუგებარია.

ზედამხედველი კომიტეტი, რომელმაც შარშან სრული უმწიფობა გამოიჩინა საქმეებში და წრეულად მისმა თავმჯდომარემ გულწრფელი სიტყვით დაასრულა თავისი თანამდებობა: უნდა სრულიად განახლდეს კომიტეტის შემადგენელობა და უფრო ახალი, მომუშავე პირნი შევიდნენ შიგაო, — ასეთი კომიტეტი, რასაკვირველია ზნეობრივად მოვალე იყო უარი ეთქვა თავის „მუშაობაზედ“, მაგრამ ზოგიერთმა წევრმა, როგორც მაგ. დ. ჯორჯაძემ, არამცთუ უარი არ განაცხადა, იგი აგიტაციასაც ეწეოდა ზოგიერთი ყოფილი წევრის წინააღმდეგ და ახლის ამორჩევისათვის. ესეთი საქციელი არამცთუ გაუგებარი, პირდაპირ უხერხული და დასაგმობია: უბრალო ტაქტი მოითხოვს—კოლეგიის წევრი სდუმდეს, როცა მის კოლეგებს ირჩევენ. მაგრამ ბ-ნი ჯორჯაძე უფრო შორს წავიდა და მისმა მოურიდებლობამ აპოგეის მიაღწია, როდესაც თამამად იცრუა მთელი საზოგადოების წინაშე და გამოაცხადა: მე დავალეებული მაქვს თ-დ დიმიტრი ჩოლაყაშვილისაგან, რომ იგი თანახმაა კომიტეტის წევრობაზედ ყუთი დაიდგას. ეს განიმეორა კიდევ და მას დაემოწმა ბ-ნი გოგოლაშვილიც. თ-დ დ. ჩოლაყაშვილმა გულახდით გამოაცხადა გაზეთებში, როგორც შეეფერებოდა ყოველ პარტიოსან ადამიანს, რომ მას არავისათვის არც დაუბარებია და არც დაუვალებია მისი ყუთის დადგმა.

ყველა ამის შემდეგ, რა ავტორიტეტი უნდა ჰქონდეს ბ-ნ ჯორჯაძეს ან კომიტეტის ან საზოგადოების და ან პედაგოგიურ საბჭოს თვალში. ან როგორღა უნდა დარჩეს იგი იმ დაწესებულებაში, საცა ასე თავი შეიკრებინა უხერხულ აგიტაციით და სიცრუით.

თ-დმა ჩოლაყაშვილმა უარი განაცხადა თანამდებობაზედ იმ მოსაზრებით, რომ არ იცნობს საპედაგოგო და სასკოლო საქმეს—ეს თითქმის დაუჯერებელი სულის სიმალღეა ქართველ საზოგადოებაში რასაც ჩვენ გულწრფელის სიხარულით ვეგებებით, მაგრამ რა უნდა ვსთქვათ ისეთ ჯორჯაძეებზედ, რომელნიც ასეთ სამსახურს უწევენ, როგორც თ ჩოლაყაშვილს, ისე სკოლას.

ჩვენის აზრით, თ-მა კ. მაყაშვილმაც უნდა განაცხადოს უარი კომიტეტში მონაწილეობაზედ — შემდეგის მოსაზრებით: იგი დატვირთულია ბევრი საქმით და დიდი ხნობით იმყოფება ქალაქ გარედ, რაც ხელს შეუშლის საქმის მუყაითად შესრულებაში. პასუხის-მგებლობა კი მეტად დიდი ექნება. შეუძლებელია პატიოსნად საქმის შესრულება, როცა ათასი სხვა მოავლეობა აწევს ადამიანს.

ამავე მოსაზრებით, ჩვენ ყოველად შეუძლებლად მიგვაჩნია თავმჯდომარედ მოწვევა ბ-ნ მარშლის, რადგან ყველა ჩვენი საზოგადოებრივი ნაკლი იმისაგან წარმოსდგება, რომ ერთსა და იმავე პირს ათასი საქმე ევალება. ბ-ნი მარშალი იმისთანა დაწესებულების სათავეში სდგას, რომელსაც განუზომელი სამუშაო აქვს დღევანდელ პირობებში და მისი პირდაპირი მოვალეობის აღსრულებაც მეტად დიდი ტვირთია, რომ საჭირო იყოს ზედმეტად მისი დატვირთვა. ამას გარდა, თავად-აზნაურობის წინაშელოლი, ისედაც პატრონი და თავმჯდომარეა სასკოლო საქმეში, რადგან სასკოლო საზოგადოებაც იგივე თავად-აზნაურობაა, სკოლაც თავად აზნაურობისაა, და განსაკუთრებით მისი ხარჯით იკვებება. სრულფრთხილად საჭირო არ არის მარშლის მოქმედება დავაქუცმაცოთ და ყველა დაწესებულების ყოველდღიურ საქმეში მონაწილეობა მივაღებინოთ; მით უფრო რომ, თავის მოვალეობის მტკიცე შეგნებით, მან წერილობითი უარი განაცხადა ამ თანამდებობაზედ.

ერთად-ერთი მოსაზრება შეიძლება იყოს ბ-ნ მარშლის თავმჯდომარეობის სასარგებლოდ — ეს რომ, ვის აძლევს და ვის ანდობს თავად-აზნაურობა იმოდენა აუარებელ ფულს და ვის ხელშია ჩვენი მოხარდი თაობის სწავლა-განათლება, მაგრამ ამის საშველად სხვა საშუალებაც ბევრი აქვს თავად-აზნაურობას და უნდა კიდევ მიიღოს ზომები ჩვენი სკოლის დახსნისათვის განსაცდელისაგან.

აქ აღარ შევეხებით იმ პრინციპიალურ საკითხებს, რომელნიც წამოყენებულნი იყვნენ სასკოლო კრებებზედ, რადგან ისინი სრულიად ირრდილეობდნენ გრძნობათა შეხლა-შემოჯახებით და მათს ნაშედეგად სახეს შემდეგ წერილში მოგახსენებთ. ჯერჯერობით კი აუცილებლად მიგვაჩნია დამატებითი არჩევნების დანიშვნა.

* *

ჩვენმა დეპუტატებმა

დიდი ხანია ცხადი გახდა, რომ სახ. სათათბიროს კანონმდებლობითი შემოქმედება მისი ეხლანდელ უმრავლესობის წყალობით სახარბიელოს არაფერს წარმოადგენს. პროფ. ტრუბეცკოიმ მისი უმწეო მდგომარეობა ესე დაახასიათა: „ჩემს ბავშვობისას სეირნობის დროს ჩვენი მეეტლე კოფოზედ დამსვამდა ხოლმე თავისთან და სადავეზე ხელებს მომაკიდინებდა და მეც მიხაროდა, ვითომ მე მივერეკებოდი ცხენებსაო“. მართლაც უსუსურია სათათბიროს როლი რუსეთის ეხლანდელ პოლიტიკურ ცხოვრების მსვლელობაში, მაგრამ მიუხედავად ამისთანა უილაჯო მდგომარეობისა, სახელმწიფოს მთელი მოწინავე საზოგადოების ყურადღება მაინც მისკენ არის მიპყრობილი, რადგან გონება ჩვენი ვერ შეპრიგებია საკანონმდებლო დაწესებულების ფაქტიურ არ ქონას, რადგან ყოველმხრივი რეფორმა უუსაჭიროეს საგნად არის მიჩნეული ამ ეამად. ჩვენ ქართველებიც გამოჩაქლისს არ შევადგენთ ამ შემთხვევაში.

ის მოვლენა სახ. სათათბიროში ჩვენი დეპუტატები რომ მხოლოდ სოციალისტები არიან ყოველთვის ფრიად საინტერესო და დამაფიქრებელ მოვლენას წარმოადგენს. ცხადია ხომ, ჩვენი აწმყო სოციალურ-პოლიტიკური ნიადაგი სრულიად არ შეფერება იმ ფირმას, რომელსაც ამჟღავნებენ ჩვენი დეპუტატები (მეტადრე ს.-დ-ბი), ვითომდა ჩვენი ერის სახელით, ვითომც მისი ხსენება იქ თითქმის ჯერ არც კი ყოფილა. აქამდის ჩვენი დეპუტატების ტაქტიკის აწონ-დაწონის დროს, ყოველთვის ქართველური სოციალ-დემოკრატები გვყვანდა მხედველობაში და ამიტომ ისე არ გვიკვირდა, თუმცა ძლიერ გვწყინდა, რომ საქართველოს დეპუტატები მთელ თავის პირდაპირ დანიშნულებას და ენერგიას სრულიად რსუეთის პროლეტარიატის დაცვას ანდობებდნენ, თუმცა მას თავისი მოსარჩლეები საკმაოდ ჰყვანდა. მეოთხე სათათბიროში კი ქუთაისის გუბერნიიდგან მაინც ვეღირსენით „საეროვნო პარტიის“ (როგორც უწოდებდნენ არჩევნების დროს) წარმომადგენელის გაყვანას. უნდა გვეფიქრა, რომ ასეთი მცირედი გამარჯვებაც კი „საეროვნო“ იდეალისა კოსმოპოლიტურზედ, სასიამოვნოდ და საიმედოთ უნდა მიგვეჩნია, თუ მართლა გვწამდა, ეს

იდეალები. ამისთვის გვინდა ვნახოთ რამდენად გამართლდა ჩვენი იმედი და რა სიმალღეზედ უჭირავს „ქართული საეროვნო პარტიის“ დროშა დეპუტატ გელოვანს. გადაათვალიერეთ მთელი სიტყვა და მოქმედება დღიდგან მისი გადებუტატებისა და რას ნახავთ, ცოტათი მაინც რომ მოეცხოს მალამო ჩვენ დაწყულულეზულ საეროვნო იდეალებს. წინად „სახალხოელთ“ პირზედ ის ეკერათ, რომ საქარაველოს წარმომადგენელი არ სჩანს სათათბიროში ქართველი ს.-დ-ის ულტრა-კომპოლიტურ მიდრეკილების წყალობითო. ეხლა რაღა მოგვემატა? ის რომ შრომის ჯგუფს მხოლოდ ერთი თავადი ჰყავს ბ-ნი გელოვანი, რომელიც პირნათლად ასრულებს ჯგუფის მიერ დადგენილ ტაქტიკას და აკი მისი კეთილ საიმედობის ფურცელიც მიიღო, „სახალხომ“ ამ დღეებში ბ-ნ კერენსკისაგან; მაგრამ ჩვენი საეროვნო იდეალებისთვის რა?.. სათათბიროში „საქართველო“ არ ხსენებულაო, გავიძახოდით წინად ს.-დ-ის უკმაყოფილონი. ეხლა კი ხშირად იხსენიება ეს სახელი გელოვანის წყალობით, თუ არ მივიღებთ მხედველობაში პირველ მის სიტყვას (საქართველოს ავტონომიის შესახებ), რომლითაც მან თავრიდის სასახლის მსმენელთ სახეზედ მხოლოდ კითხვითი და განსაცვიფრებელი ნიშნები გამოსახა? ხიზანთა საკითხის განხილვის დროსაც „ჩხეიძესთან შეთანხმებულად“ მოქმედებდაო. ამოწმებს იგივე „პატრონი“ მისი კერენსკი. ის მხარს უჭერდა მთავრობის „დემოკრატიულ“ კანონ-პროექტს, რომლის წყალობითაც ჩვენი მიწა-წყალი უცხო ტომის ხელში გადადის ძალაუნებურად და ამ გვარად ჩვენი მუშა ხალხის საზარალოდ წყდება ხიზანთა საკითხი, თუ ეთნოგრაფიულის თვალსაზრისით შევხედეთ მას და არა წოდებრივის, როგორც ამას სჩადიან.—ყველაზედ საინტერესო და მარჯვე დროს სახელ. სათათბიროს უფლებრივ ცხოვრებაში, ბიუჯეტის განხილვის დროს, როდესაც ყოველ პარტიას, ყოველ ერის წარმომადგენელს თითქმის განუსაზღვრელი უფლება აქვს მონიკებულის, რათა გაპიკიცხოს მთავრობის წარმომადგენლები უსამართლო მოქმედებისათვის და დააყვედროს მისივე საჭირო კრედიტი, ამ დროს ჩვენი „საეროვნო პარტიის“ წარმომადგენელიც 15 სხომიდგან დათხოვნილი და ამგვარად მოკლებულია საშუალებას ჩვენ ჭირ-ვარამზედ და ჩვენ ეროვნულ შევიწროებაზედ ილაპარაკოს, ჩვენი წარმომადგენელი ისე არა სჩანს, ისევე საერთაშორისო პროლეტარიატის, საკაცობრიო იდეალებისათვის ბრძოლაში არის გაბმული და უნ-

და გამოვტყდეთ, რომ ამ ბრძოლაში ქართველმა დემოკრატებმა ყველას გაასწრეს, „რეგორდი“ აიღეს. **ქართველმა** დეპუტატმა კ. ჩხეიძემ თავისი სოციალისტურ რესპუბლიკანურ სიტყვით გამოიწვია ეს აურზაური. ის მისცეს პარტიის სტრუქტურაში. მას მოუვიდა სალამი ევროპის პროლეტარიატის მოთავეთაგან. მის გულისთვის მოახდინეს სათათბიროში ობსტრუქცია. ამ ობსტრუქციის დროს თავი ისახელა მეორე ქართველმა ჩხენკელმა. ისტორიული საქმე იმანაც ჩაიდინა. მისი იშვიათი სიჯიუტის გამო სათათბიროში პირველი შევიდა „უხეში ძალა“, რომელსაც ის დაემორჩილა. ესეც აღინიშნება სათათბიროს ისტორიაში. რასაკვირველია „ტრუდოვიკი“ გელოვანიც არ ჩამოუვარდა და ამ გვარად ჩვენი დეპუტატების ასი პროცენტი 15 სხომიდგან იყო დათხოვნილი „თავგანწირული ბრძოლისთვის“ იმ დროს როდესაც ჩვენზე უკეთეს პირობებში მდგომ პოლონელთა და სხვა ერთა წარმომადგენელი სეირს უცქეროდნენ. ამ „გასართობ“ საქმეს და მათ თავის დროზედ ისარგებლეს, რათა თავიანთ ერის სახელით დაეგმოთ მთავრობა და მოეთხოვათ ეროვნული უფლების დაცვა და ხელ შეუხებლობა. ამ დროს მთავრობის „სახელმწიფოებრივი მოსაზრების“ წყალობით გვეკარგება შიდა ქართლის საუკეთესო ნაწილი, ამ დროს ჩვენი საკუთარი ეროვნული მდგომარეობა თავდაცვას თხოულობს, მაგრამ აღბად ეს „თავდაცვა“ ისე მომხიბლელი არ არის სხვის თვალში, როგორც კომპოლიტურ იდეალებისთვის ბრძოლა. ჩვენ წინადვე ვიცით. რომ აქედან იმ დასკვნას გამოიყვანენ, ვისაც, ეს ძლიერ უნდა, რომ ვითომ ჩვენ წინააღმდეგები ვიყვეთ ამ იდეალებისა ჩვენი ერი რომ სხვა უკეთეს პირობებში იყოს და არ სჭირდებოდეს თავისი ყოფნა არ ყოფნაზედ ფიქრი; ახლა კი, ამ პირობებში, ჩვენ გულს გვაკლია და ვშიშობთ რომ ქართველურმა „ალტრუსტულ“ ბედოვლათობამ საბოლოოდ არ მოგვტეხოს კისერი და მტერი არ გააცინოს ჩვენზედვე.

უკმაყოფილო.

ჩემი პირველი სიუვარული

(გ. ტომასი)

კვირაობით ბ-ნ ფონ-რუპპთან დავდიოდი და იმასთან ვსადილობდი—ნება დართული მქონდა. ფონ-რუპპი მამი-ჩემის ძველი ამხანაგი იყო.

ბევრჯელ უტარებია დრო ჩვენსა; ბევრჯელ უნადირია მამა-ჩემთან ერთად საჩვენოში და ბევრი ირემი უხოცია. ამ კაცის სახლში ძალიან კარგა ვგრძნობდი თავსა. ისე მექცეოდა, როგორც დიდსა. სადილს უკან მუდამ სიგარას მთავაზობდა. მოსწიე, ძალა შეგწვესო, მეტყოდა ხოლმე. მამაშენიც როგორც კაი მატარებელი ისე აბოლებდაო.

მეც თავი მომქონდა.

ფონ-რუპპის ცოლი მეტის-მეტე ტყეპნია ადამიანი რამ იყო. ისე არ დაილაპარაკებდა, რომ ტუჩები არ მოენაოკებინა სიტყვის სწორეთ გამოსათქმელად. სულ მუდამ შენიშვნას მაძლევდა. ფრჩხილებს ნუ იჭამო, მეუბნებოდა, ყური უგდე შენ თავსა, როგორ ამბობ სიტყვასაო.

ფონ-რუპპებს ერთი ქალი ჰყავდათ. ძალიან ლამაზი იყო. თოთხმეტი წლისა ვიყავი და სრულეზბით ყურადღებას არ მაქცევდა. სულ ცეკვაზე, კონცერტებზე და ღვთაებრივ მომღერალზე ლაპარაკობდა. ხანდისხან იმის ამბავსაც მოჰყვებოდა ხოლმე, თუ რა ხდებოდა სამხედრო სასწავლებელში. იუნკრებისაგან გაგონილი ჰქონდა. ეს ვაჟბატონები ხშირად დაიარებოდნენ ფონ-რუპპის ოჯახში. დრო ისე არ გაივლიდა რომ ფონ-რუპპის სახლის კიბეზე ხმაღს არ დაერახუნებინა.

რა კარგი იქნება, რომ ოფიცერი ვიყო მეთქი, ვამბობდი ხშირად ჩემ გულში. ოფიცერს, იმედი მქონდა, მომიწონებდა. ეხლა კი ისე მექცეოდა მამი-ჩემის ამხანაგის ქალი, როგორც დამთხვეულ ბაღლსა; მოურიდებლად დამცინოდა, მეტადრე მაშინ როცა იმისი მამის სიგარას ვეწეოდი.

ეს ძალიან მწყინდა და ჩემ სიყვარულს გულში ვიკლავდი, თან ვვიჭრობდი: გავიზრდები, ოფიცერი გავხდები, ომიდან დავბრუნდები და იქნება მაშინ გაუხარდეს ჩემი დანახვა-მეთქი.

მართალია სიყვარული უსიამოვნებას მაყენებდა, მაგრამ მაინც კარგი იყო ჩემთვის ფონ-რუპპებთან დროს გატარება: ძალიან მახარებდა, კვირაც, სადილიც და სიგარაც.

ბ-ნი ფონ-რუპპი კარგა იცნობდა ჩვენს რექტორს და ხშირად ეუბნებოდა ჩემზე, დიდი ხალისით ვიღებ ჩემ ოჯახში და თავის მამისავით კარგი მონადირეც გამოვაო. რექტორი, ეტყობოდა, ჩემი ქებისთვის თავს არ იცხელებდა, რადგან ბ-ნი ფონ-რუპპი ხშირად მეუბნებოდა: ეშმაკმა წაიღოს შენი თავი და ტანი, ვინ იცის რას სჩადიხარ და რას არა იქა! დიდი არამზადა რამ უნდა იყო, რომ მას-

წავლებლები ასე გიჩვიან. არ შეიძლება, რომ ცოტა უკლოვო.

უცბად რალაცა მოხდა.

მუდამ დილის რვა საათზე, როცა კი სკოლაში გავსწევდი ხოლმე, ჩვენი სახლის მოურავის ქალიც იმ დროს გამოდიოდა სახლიდან ინსტიტუტში წასასვლელად.

ძალიან ლამაზი იყო, ორი დიდი წითელ ლენტებიანი ნაწნავი ჰქონდა, გულ-მკერდიც ეტყობოდა. ჩემი ამხანაგი რაატელი სულ იმას მეუბნებოდა, მაგ ქალს მომავალი კარგი აქვს, არა უჭირს-რაო.

ჯერ ვერ ვუბედავდი თავის დაკვრას, ვერიდებოდი, შემდეგ კი გავბედე და ქალი გავაწითლე. ერთხელ გვიან გამოვედი სახლიდან და თვალი მოვკარ, რომ მოურავის ქალი იქვე ახლოს იდგა და წიგნების სამკაზმელოში იცქირებოდა. როცა დამინახა აღერსიანად გაიღმა. ეს ამბავი რამდენჯერმე გამეორდა. მივხვდი, ჩემ გამოსვლას ელოდა ხოლმე. გადავსწყვიტე, დავლაპარაკებულიყავ.

მაგრამ ვერ მოვახერხე. საშინელი გულისცემა ამიტყდა. ერთხელ სულ მიუახლოვდი კიდეც, მაგრამ ისეთი ქშენა ამივარდა, რომ თავიც ძლივს დაეუკარი. ძალიან დამცხა და ხმა ვერ გავეცი.

რაატელმა ბევრი იცინა ჩემზე. ასე მითხრა: ქალთან დაახლოვებისთანა ადვილი რალაა, დღეში სამს დაველაპარაკები, რომ მოვიწოდო, — მაგრამ არა ღირან იმათა, მეტის-მეტე სულელები არიანო. ბევრი ვიფიქრე, ბევრი, და ბოლოს, როცა ქალს ისევ დავშორდი, იმ დასკვნამდე მივედი, რომ მართლა ადვილი იყო. ვინა ბრძანდებოდა ახლა, მოურავის ქალი არ იყო სხვა ხომ არა, მე კი გიმნაზიის მეხუთე კლასის მოწაფე ვიყავი.

მაგრამ საკმარისი იყო დამენახა ისა და ყველაფერი უცნაურად ტრიალდებოდა. საქმე წინ არ მიდიოდა. რაკი ვერა გავაწყე -რა, ერთი კაი აზრი მომივიდა თავში. წიგნი მივწერე: მიყვარხარ-მეთქი, ვეუბნებოდი, მაგრამ მეშინიან, შეურაცხყოფად არ მიიღო, რომ დაგელაპარაკო და სიყვარულში გამოგიტყდე-მეთქი. ამასთანავე ვსწერდი, თუ თანამიგრძნობდა, ცხვირსახოცი მიეღო პირზე და ისე ენიშნებინა.

წერილი ცეხარის De bello Gallico-ში ჩავდე და გადავწყვიტე მეორე დილით გადამეცა, როცა ხელმეორედ ვნახავდი.

მაგრამ ეს უფრო მეძნელა.

პირველ დღეს არც კი მიცდია; მეორე დღეს

წერილი მართალია ხელში დავიჭირე, მაგრამ, როცა დავინახე სატრფო, ფაცხა-ფუცხით ჯიბეში ჩავიდე.

რაატელმა მირჩია, მიდი პირდაპირ მიეცი და ჰკითხეო, ხომ არ დაგიკარგავს-თქო. გადავწყვიტე ასე მოვქცეულიყავი, მაგრამ მეორე დღეს ახლა ამხანაგ ქალთან მიდიოდა და კიდევ ვერაფერი მოვახერხე-რა.

წერილი ისევ ჩემ ცეზარში ჩავდე.

რა საცოდავი ვარ? ვსთქვი გულში.

სიტყვა დავსდე, დამესაჯა ჩემი თავი სილაჩრისათვის, ჯიბრზე გამოვლაპარაკებულიყავ, ყველაფერი მეთქვა და წერილიც გადამეცა.

რაატელმა მითხრა: ეხლა კი პირდაპირ მოვალე ხარ ეგ საქმე შეასრულო, თორემ კაცობა აღარ გეთქმისო. მეც კვერი დაფუკარი და გადავწყვიტე ამესრულებინა, გინდაც რომ რამე მომსელოდა.

უცბად გამიძახეს, მეუბნებიან: განაგრძე თარგმნაო. მაგრამ მე ამ დროს მარიამზე ვფიქრობდი და ისიც კი არ ვიცოდი რომელ თავსა თარგმნიდნენ. სისხლი თავში ამივარდა. მასწავლებელი მუდამ ეჭვის თვალით მიყურებდა, მაშინვე მიხვდა, რომ ჩემ თავს რაღაც ამბავი იყო და წამოვიდა ჩემსკენ.

ფაცხა-ფუცხით გადავშალ-გადმოვშალე წიგნის ფურცლები და მეზობელ ამხანაგს ფეხი დავადგი.

— სად გავჩერდით? დასწყევლოს ეშმაკი ღმერთმა!..

მაგრამ ეს ბრიყვი ისე ჩუმად მეუბნებოდა, რომ ვერაფერი გავიგე, მასწავლებელი კი უკვე ჩემსკამს დასტრიალებდა. უცბად ცეზარიდან ჩემი წერილი გამოვარდა და ძირს დაეცა. ვარდისფერ ქალღმერთზე იყო დაწერილი და სურნელოვანი მტვერი ჰქონდა მოყრილი. ფეხი მინდოდა დამედგა, მაგრამ გვიანდა იყო. მასწავლებელმა დაიხარა და აიღო.

ჯერ მე მომაჩერდა და ისე გადმოკარკლა თვალები, რომ კაცს მაკრატლით შეეძლო ამოეჭრა; მერე წერილს დახედა, დასუნა და ნელ-ნელა გამოიღო ბუდიდან. უფრო დაჟინებით დამიწყო ცქერა. ძალიან უხაროდა, რომ რაღაშიაც დამიჭირა.

ჯერ ხმა მალლა დაიწყო კითხვა (უნდოდა რომ მთელ კლასს გაეგონა).

„ჩემო საყვარელო! კარგა ხანია მინდოდა შენთან ახლოს მოსვლა, მაგრამ ვერა ვბედავდი, მეგონა, შეურაცხყოფას მოგაყენებდი ამითი“...

როცა იმ ადგილამდის მივიდა, საცა ცხვირსა-

ხოცი იყო ნახსენები, ცხვირში წაიჯუჯოუნა, ისე რომ სხვამ ვერაფერი გაიგო.

მერე გაიქნია თავი და მძიმედ მითხრა: წადი სახლში, შე უბედურო შენა! მერე გაიგებ ყველაფერსაო.

ისე ვბრაზობდი ჩემ თავზე, ჩემ სივირეზე რომ მზად ვიყავი წიგნები კედელზე მიმენარცხებინა, მაგრამ ბოლოს მაინც გონს მოვედი. ხომ ისეთი არა მომხდარა-მეთქი, ვსთქვი ჩემთვის, წერილში ცუდი არაფერი არის-რა მხოლოდ შეყვარებული ვარ და ამასთან ხომ მასწავლებელს საქმე არაფერი აქვს-მეთქი.

მაგრამ საქმე სხვანაირად დატრიალდა.

მეორე დღეს რექტორთან დამიძახეს. ხელში თავისი დიდი დავთარი ეჭირა და ყველაფერსა სწერდა რასაც კი ვეუბნებოდი.

— ვისთან არის წერილი?—მკითხა რექტორმა.

— არავისთან, ისეა ხუმრობით დაწერილი.— ვუთხარი პასუხად.

— ეგ მტკნარი სიცრუეა. შენ არამც თუ სანაძველი ბავშვი, ლაჩარიც ყოფილხარ.— მითხრა ჩემდა გასაღიზიანებლად რექტორმა.

წერილში ცუდი არაფერია. პატიოსანი ქალია ნახსენები-მეთქი. — ვუთხარი გაცეცხლებულმა.

რექტორმა გაიციხა და თავისი ორი ყვითელი ღრჯოლი გამოიჩინა. ჩემი თავი გავეცი. რექტორმა ქალის სახელი მკითხა. გავკერპდი. ჩემთვის სულ ერთი იყო ეხლა კი ყველაფერი.

— არა,— ვუთხარი რექტორს, — რიგიანი ადამიანი თავის დღეში არავის გასცემს და არც მე გეტყვით სახელსა.

რექტორმა გეზად გადმომხედა დაკეცა თავისი დავთარი და სთქვა:

— შენ ჩვენი ბალის წამხდარი მცენარე ხარ. უნდა ამოგგლიჯოთ. სიცრუე არაფერს გიშველის. ძალიან კარგა ვიცი ვისთანაც არის ეგ მიწერილი. დაიკარგე აქედან!

დავბრუნდი კლასში.

შუადღის უკან პედაგოგიური საბჭო შეიკრიბა. რექტორი და საღმრთო-სჯულის მასწავლებელი ჩემ გამორიცხვას ცდილობდნენ თურმე (ზედამხედველმა მითხრა) მაგრამ სხვები გამომესარჩლენ და მარტო რვა საათის კარცერი გადამიწყვიტეს.

ეს აინუნშიაც არ მომდიოდა, რომ სხვა რამ არ დამტეხოდა თავსა.

რამდენიმე დღის უკან დედისაგან წერილი

ქალს, თუ არ მთავარს, არაყის მიათხოვებდა, — არ იმდაბლებდა თავს და ვიღაც ღარიბს, მჭადი-ჭამია ქართლელს მომივიდა. შიგ ბ ნ ფონ-რუპპის წერილი იყო: ძალიან ვსწუხვარ, მაგრამ უნდა გითხრათ, რომ თქვენ შვილს ჩემ სახლში აღარ მივიღებო, სწერდა დედაჩემს ფონ-რუპპი, რექტორმა მაცნობა, რომ თქვენ შვილსა ჩემი ქალისთვის სიყვარულის წერილი მიუწერია. მართალია დიდ რამედ არ მიმაჩნია მაგრამ მაინც ჩემ ქალს ცოტა არ იყოს ამითი სახელი უტყდებო. დედაც მწერდა: შვილო არ ვიცი რა უნდა გამოვიდეს შენგანაო.

ბრაზები მომგვარა ყველა ამ სისაძაგლემ. ჯერ ვიტირე, მერე მინდოდა რექტორთან წავსულიყავ და პასუხი მომეთხოვა, მაგრამ გადავიფიქრე და ბ-ნ ფონ-რუპპთან წავედი.

მოახლოემ მითხრა, სახლში არავენ არისო, მაგრამ ეს მართალი არ იყო. ქუჩაში ფონ-რუპპის ცოლის ხმა გავიგონე. როცა ერთხელ კიდევ მივედი ბ-ნ ფონ-რუპპთან, აღარ დამემალა, სახლში დამიხვდა. ყველაფერი დაწვრილებით ვუამბე, მაგრამ როცა მე გავათავე ლაპარაკი, ფონ-რუპპმა მოკრულა მარცხენა თვალი და მითხრა:

— შენ სწორეთ რომ თავადებული ოინბაზი ხარ. მე კი არაფერი, მაგრამ ჩემი ცოლიო...

ბ-ნმა ფონ-რუპპმა სიგარა მომცა და მითხრა: ახლა კი დამშვიდებული შეგიძლიან წახვიდე სახლშიო.

არც ერთი სიტყვა არ დაიჯერა ჩემი. სახლში აღარ მიწვევდა... აბა, რექტორი როგორ ეტყოდა ტყუილსა. ყველასა ჰგონია მოწაფე სტყუისო.

სიტყვა მივეცი ჩემ თავსა, რომ უსათუოდ მივბეყავდი რექტორსა, როცა კი უნივერსიტეტში შევიდოდი.

კარგა ხანს დავდიოდი ყურებ ჩამოყრილი. ერთხელ ფრეაღეან ფონ-რუპპი შემხვდა. ამხანაგებთან ერთად მოდიოდა. ქალებმა ერთმანეთს წაპკრეს იდაყვები, რამდენჯერმე მოიხედეს ჩემსკენ, სულ იცინოდნენ.

ერთი შევიდე უნივერსიტეტში და გავხდე კორპორანტი, ხომ მოინდომებს ჩემთან ერთად ცეკვას, მთელი საღამო თვალებს ვაცქეტინებ.

ირ. სონლულაშვილი.

თავადიშვილის მეურნეობა ამ ასის წლის წინადა 1)

საქართველოს
საზოგადოებრივი
საბუნებისმეტყველო
მეცნიერებათა
აქადემია

1808 წელს, სწორედ იმ დროს, როცა რუსეთის მთავრობამ იმერეთის მეფეს სოლომონ II-ს ზურაბ წერეთელი და მისი სიძე დავით თარხნიშვილი შეუხინა, პეტერბურგში გაგზავნილი დავით ბატონიშვილი, სრულიად საქართველოსა და სხვათა შემკვიდრე ასეთებს სწერს თავის უფო ცხოვრებაზე შემოხსენებულს მიშკარბაშს იოსებ ბებუთაშვილს:

„ღობსტური მკაცრი ხელმწიფისგან მოჩენილი, პირველი ექიმი. სტატისკის სოფტნიკი და კავალერი მიღერი. ვინც თუკმე რასმე ამბობს, ტუეიან. ღვთის მოწყალებით, ეს დოფლათი, ეს წყალობა, ეს პატივი მამას არ უნახავს ჭ ზაზასა. ეს კარი და ეს სახლი: მამჩემს ფარდაგი არ ეკოდა რეასის თუმნისა მარტო შებელი ერთიანად ვიუიდე მე... ჩემს სოფელში თურაჯი, გნოლი, და შავი ხობობი და კურდღელი ბევრია. (თუ მიშოვი ორ მწევარსა და ორ მქებარსა, მე კი წამოგაუვანინებ.) უარაარხისაგან აქ უფრო ბევრი თურაჯია, აქ რიაფიკს ეძახიან. შვიდასი ხობობი, ექვსასი გნოლი და რეასი თურაჯი, ხანჯს კარდა, სქეს ჩემს უმებს. ხუმრობა არ გეგონოს, ურმებით მომიფა ხოლმე, მაგრამ ქარის მოტევის გეშო არა აქეს“. (საქართვ. სიძვ. ტ. III. გვ. 116—117).

ასეთი ძალა ჭქონია თურმე კეთილს ცხოვრებას ბატონობისთა გვარის ნატამალზე, რომ თავისი დაკარგული მეუბობაც დააფიწა. და თუ საქართველოს ჭირისუფალი არა სტიროდა, დავით თარხნიშვილს თავში საცემი რა ჭქონდა.

ამიტომაც დავით თარხნიშვილისა და მრავალის მისის მისკავის თანამედროის საქციელი არ იყო იმ დროს დასაძრახი და დალატად არ მიანდათ. ზნეობის დაცემის დროს, როცა პოლიტიკური და საზოგადოებრივი იდეალები დაგვიწებულა, იდეისათვის თავისდადებს გმირობად როდი და სთვლიან. მაგისთანა ღვაწლს ან მეგუნურებას მიაწერენ, ან მიზეზად რამეღსამე ანკარიშს მოუძებნიან.

რუსის მთავრობის ერთგულებით დავით თარხნიშვილმა უველაფერი მოიგო. სახელისა, ჭამაგირსა და ჯილდოს კარდა, ოჯახის ბედნიერებაც იმავე მთავრობის წყალობით იშოვა. ორმოცს წელს გადასული დავით ითხოვდა ცოლად საღთხუცესის ზურაბ წერეთლის ქალს მაკრინეს. მაგრამ ამაყი ფეოდალი, რომელიც თავის

1) იხ. „ქლდე“ № 20.

თავადიშვილს ქალს არ აძლევდა. *) ბოლოს, როგორც დავითის შვილის შვილმა ვასილ თარხნიშვილმა შიამბო, ამ საქმეში ხარულა რუსის მოაზრობა და ზურაბ წერეთელს მიატოვინა დავითისთვის თავისი ქალი შაკრინე. მზითვად, გარდა მრავალის ძვირფასის ჩივთისა და სხვა ქონებისა, ცოლმა მიუყვანა დავითს ოცი სულა მთხლე და მსახური.

დავილ თარხნიშვილს ჰყავდა ოთხი ქალი და ოთხი ვაჟი. ოთხივე ვაჟი სახელმწიფო ხარჯით გამოიზარდნენ კორნუხსა და გიმნაზიაში. უფროსმა ვაჟმა კონსტანტინემ თავისი სიტყვებზე სამსახურს შეაღია და ბოლოს ბაქას გუბერნატორად იყო. მეორე—ალექსანდრე სამსახურს არ ეწყობოდა და, მამასავით მხეკა, მამკები და მამკინე, მიურჩეობდა, სახლსა და მამულს უვლიდა. მესამე — იასკებმა გაითქვა სახელი თავისის გმირობით ვარსის აღების დროს 1855 წელსა და ცნობილი იყო, როგორც კარგი მხედართმთავარი. მეოთხე შვილი დავით თარხნიშვილისა, ილია იყო ზაქათაღის მარხის უფროსად.

ახლა რაკი დავით თარხნიშვილის ვინაობა შევიტყუთ, ვინათ მისი მოსაგონებელი წერილი შედიატორებთან შეტანილი.

იმ წერილს თავში აწერია მისის შვილს ალექსანდრეს შემდეგი შენიშვნა:

„მამა ჩემი დავით ზაზას ძე და თსვის ძმები, რომ იურებოდნენ, ეს ქალადი შედიატორებთან შეიტანა. მაგრამ მამის გაურა რომელსამე მიზეზებით ვერ დაბოლოვეს, და მამა ჩემი და იმის ძმები სულ კარდინვალნენ, და მამულები და უმები დარჩნენ მე და ჩემს ბიძაშვილებში გაუყრდნენ. და ზევს ტავიუვით ჩუნთ-ს (1859) უშედიტორათ, შინაურულათ და დღესაც იმ გაუთუთ გვიტირავს.—თავ. ალექსანდრე დავითის ძე თარხნი-მოურავი. ჩუაგ-ს (1866) იანურის იმ-ს დღეს დავწერე ესე ზემო წარწერილი.“

ამ წარწერას მოსდევს თვით დავით თარხნიშვილის შემოწმანდუმი. რომელიც აქ ამოკრებით იბეჭდება.

„ჩემი ღვაწლი და ტინახულობა ამას ქვევით დავწერება, რომელიც მახსოვს. ოთხმა თაობამ განუღო რომ ჩვენს მამულში ამისთანა განკარგულება და ბედნიერება არავის უნახავსთ, მისთვის რომ მამის ჩემის მამა დავით უმაწვილი კარდინვალეულა. იმისი შვილი ზაად არ უთოვლა მომჭირნე ოჯახისა. მამა ჩენი დავით, თუმცა მატევეტეული და და მდიდარი შეიქმნა ჩუნთქრის წყალობით, მაგრამ ისიც იმერეთის მეუფესთან აღსრულდა. მამა ჩენი ზაზა შეუე ირაკლის კარის-კაცობაში აღსრულ-

და და ვერ მოიწალა უმისა და მამულისათვის. ხოლო შემდეგომად კარდინვალეებისა მამისა ჩვენისა დავითის შვილი ძმანი. უფროსი სოლომონ ოვრამეტიის წლისა და რვა თვისა, მე — თუთხმეტისა და შვიდი თვისა. ზაქარია და გიგო ხომ კარდინვალენი და მამულისა იყო ცხრა წლისა, ლუარსაბ — შვიდისა და მესხროინ — სამის წლისა. და ამავე რიცხვსა ქკს უმთ-სა (1781 წ.) გიორგიბისთვეში გამომისტუმრეს უმასა და მამულში მშობელმან დედამან ჩემმან და უფროსმა ძმამან. თუმცა მეზარებოდა მომკრება მშობლისა და ტვირთი ესე ვითარისა მოქმედებისა, რომელისაცა გამოუტყუელ და უცნობელ ვიუა, გარნა მოწინაუბითა ვატვირთე და დავსთმე უთველი უმაწვილობითა განცხრომა და თავისუფლება. ვინილე უმანი ჩენნი ჩაეუღეუანებასა შინა რომელთაც არა ჰქონდათ ურემი, არცა გუთანი, არცა ხენა და აესვა, და არა იყო ჩვენთვის თავის მისადრეკი ადგილი, არცა სახლი, არცა ბოსელი, არცა საბძელი და კალო და არავითარი მუშაობა. რომელმაცა დავიწეე უკვლისა საქმისა წარმოება ესე ვითარად, რომელ გამოღმა მხარში აღარ შეედრებოდა ერთი სახლი ჩვენს სახლს ხენითა და თესვით, მურით, ღვინით და ესე ვითარითა.

ქ. გავაკეთე სახლი, ბოსელი კალო, საბძელი. 1)

ქ. გავმართე ხენა და თესვა, რომლითაც გამოვზარდე წვრილნი ძმანი.

ქ. ზვარსა ჩვენსა გამოვიღოდა მამის ჩემის დროს ოცი კოკა, და მე ასე გავაკეთე, რომ სამასი კოკაც და უმეტესიცა გამოვიდა. 2)

ქ. გავაკეთე ზვრის გვერდზე ხეივნიანი, ხილით და ვაზით შემკობილი ბაღი, რომ გამოღმა მხარში უკეთესი არ იყო, რომლისაც ხილი ქალაქილამ და სხვას ადგილებილამ მივიტანე. ამასვე მოვიტანე დიდის შრომით ურთხლის კრხსა, რომელიც საუკუნეს აღასრულებს. 3)

ქ. ზვარში ორი ქვევრის მეტი არ იღვა, — თერთმეტი ქვევრი არის. ზოგი ვიუიდე, ზოგი ხასოფლარებიდან მოვიტანე, ზოგი ხასხლარებიდან.

ქ. ერთი მატარა მარანი, სადაც სახლი გავაკეთე იქ გავმართე წვრილის ქვევრებით. სულ ვიუიდე.

ქ. ჩავდგი სკირე დიდათ ვრცელი, ზვრის სიახლოვეს, მარნის გასაკუთებლად. დავიწეე მეორე სწახელი და ამოვიუვანე. და მე ხომ ვეღარ მოვიტყუელე, ჩემმა ძმებმა ის ვეღარ გააკუთეს და იმისი მრავალი კირი უქმათ გაატარეს, თუმცა წისქვილზე კი მოიხმარა-

1) სოფელ ნოსტეს, დიდ მოურავის გიორგი სააკაძის კომპოტან ეს ხასხლარი ახლაცა ჩანს.
2) რვა დღის ბაღია.
3) აქამდის დარჩენილა ზოგიერთი მაშინდელი სარი.

*) ამ დროს, 1807 წ., დავითს და მისს გაუყრელს ოთხს ძმას საერთოდ ჰყავდათ 150 კომლი ყმა. (ნახეთ დავითის ფორმულიარი.)

ქ. მივეც უმათა ჩვენთა მშვიდობა და ვიმეცადინე შეკრება გლეხთა და გამრავლება.

ქ. ახალქალაქს დამხედნენ უმანი ჩვენნი რიცხვით თექვსმეტი, რომელთაც სახელდობრ საკუთარი სია დაიწერება და წარმოდგების ამა წერილთან.

ვიმეცადინე უმების გამრავლება ესე ვითარად როგორც ამას ქვევით თვითთუყუად დაიწერება.

ა. ქ. დათუა ხუციაშვილი ჩვენის უმის გერი იყო, და არც დაიჭირა მაშის ჩემის დროს მამულა და არც უნდოდა დამკვიდრება ჩვენს მამულში. გარნა ჩემის ბუთილ მოქმედებით და ჭეშმარიტის აღერსით, შემდგომად მაშის ჩემისა, დავამკვიდრე, რომელიც მარადის მუგედრის, რადგან დღეს არის დადს სამსახურში და სარგებლობენ ჩვენი ძმები, და ეკითხოს მას გლეხს ვითარება ესე.

ბ. ქ. გამოვიყვანე მეღვრეკისი დამ ბარნაშვილები. თუმცა ჩვენს უმად ირიცხებოდნენ, იგინი იქ თავისის ნასუიდიოთ აპირებდნენ შემკვიდრებობას, რომელთაცანაც იქი დამ არავითარი სამსახური არა გვექნებოდა რა. და აწ არიან სამ კომლად ფრიად მოსამსახურენი, პირველის ხარჯის გაღებულნი. და რაც ჩემი ძმებისათვის უმსახურნიათ თეთრით, თვინიერ მუშაობისა, და რა მწუხარება მოსდგამიათ, თვით იმათ ეკითხოს.

ბ. ქ. ვიუიდე გოდერძაშვილი ნინია და იმისი ძმები თთარ გაბაშვილისაგან. დავამკვიდრე ახალქალაქს, არიან დღეს ორ კომლად. და ჰკითხეთ მათ, გოდერძაშვილებს, თუ ვითარის მოქმედებით შევიყვანეს და აწ ვითარსა მდგომარეობასა და შეწუხებაში არიან. *)

ქ. ეს ხსენებულნი გლეხნი: მოუკანით, სუიფით, თვით თავით თვისით მოსვლით და დასახლებით, — სულ მე ვარ მიზეზი ამათის შემოყვანისა, მისთვის რომელ როდეს სცნეს გლეხთა ჩემი ტკბილი ბატონ-უმობა და კანონიერი მოვლა, მაშინ ყოველთა ისურვეს ჩვენს საფარველს ქვეშ შემოსვლა, ზოგი უმობით და ზოგი მოკედლებით როგორც ერთს ვამადა, ბუცია თარხნის დროს. თხუთმეტმა კომლმან ჩვენის სახლის კაცების ეულებმან შობის დღეს მე მომიტანეს ძღვენი და სულ ჩემს ეულად გამოვიდნენ, — რომელიც იგულისხმების სიუფარული უმისა და კანონიერი მოვლა, ვითარცა ინატრიდიან უმანი სხვისანი უმობასა ჩვენსასა. და აწ მოკითხულ იქმნას ვითარი მწუხარება მისცემიათ რომელიც მაგდებენ ვალს ქვეშე და ამბობენ, რომ მე ვარ ნამდვილ ამათის დასახლების მიზეზი. და ამ ზემოხსენებულთ გლეხთაგან ისარგებლეს მანემდი იფუნენ და ამათგანი ზოგნი დაკარგეს,

*) ამის შემდეგ ჩამოთვლილია კიდევ 55 კომლი გლეხი, რომელიც დავით თარხნიშვილს შეუძენია და მოუყვანია სხვა და სხვა ადგილიდან.

ზოგნი ამოსწუდნენ და მათის ბეითადმანით ისარგებლეს.

კზ. ქ. გარდა ამისა მოიყვანეს 27 კომლი სომეხნი სოლომონ და დიმიტრიმ ჩემმა ძმებმა. და ამათი დასახლება ან ზურთა გამოყვება შიმშილობის შემთხვევაში სახლების აშენებით ანუ სხვით, ან ვენახები როგორ გაგაკეთებინე, თვით ჩემი გუთნით მოუხან და ვენახები ავაშენებინე, რომელთაცანაც იღებენ ორმოც და ცამეტს კოკას კუყუსს. ამასთანავე გავამართვინე ხეჩა და დავამკვიდრე, ვითარცა შეესაბამება.

ქ. ამ სომეხებმა იჩიულეს კნიაზ ციციანოვის შიშართებლობის დროს. და გორის მახრის სუღში როგორ დააბოლოვეს, ამის შრომაში ჩემს მეტი არავინ უფილდა. ამ კაცებისათვის მე მიცემისა და ჰატრონობის მეტი არა მიქნია რა, და სხვათა შეწუხებისა და წართმევის მეტი არა უქნია რა.

ქ. შემდგომად ჩუკა (1821) წელს გვიჩიულეს და ვინც როგორ გავისარჯენით ცხადად სახილგული არის.

ლ. ქ. ვიუიდე ხახეჯარი ხახანაშვილის მამული ზურაბ თარხნიშვილისაგან. *) არ ვიცი, რვა თუმანი შეუსრულე, თუ ხუთი, სწორეთ არ მახსოვს.

ბ. ქ. ვიუიდე გაბრიელ დეკანოზის ძმისწულისაგან ვენახი რომელიც აწ ქიტესა თოქაშვილს უჭირავს და ზოგი იმისი ნაჭერი ამილბარაშვილის ვენახს მოუმატეთ. და ამაში ვისი საკუთარი თეთრი მიეცა სხვას ხუსხაში ეწერება.

ლ. ქ. ვიუიდე ახაშენს რაც ჯორანთა წილი მამული იყო. **) მივეც მე რვა თუმანი და ათათაც მგანია შეუსრულე; და ჩემმა ძმამ დიმიტრიმ და სოლომანმაც მისცა; და თუ სხვათაც მისცეს, არ ვიცი.

ბ. ქ. ვიუიდე გოგია ბაკრატიშვილისაგან ზურის ბოგორს აქეთ ბატახკლიანთ ვენახის თავში რაც მიწა ძვეს, ***) სადაც ჩვენი კალა-საბძელი იყო გარიუულაზე. მივეც ამაში ორი თუმანი.

გ. ქ. ზაატა ჯორაშვილს მივეც თექმის წისქვილსა და ბადში ათი ოქრო. და რაც ჩემს ძმებს მიუცია, ის ათათან იცინ.

იბ. ქ. იოსებ ბეჯანიშვილის მიწა დავიგირავე ხანდაც ერთ თუმანად. თამასუქია არის. და მერე სულ ათაისი მამული მოგვეიდა. თორმეტი თუმანი შეუსრულე, ზოგი მე და ზოგი მეითარმა, თუ ჩემს ძმებსაც მიუციათ რამე, ის თითონ ეცოდინებათ. რაც მასუკან მიმიცია იოსებისათვის, ის სხვა არის.

ვ. ქ. წინარქეს რიკაძის მამული, თვალადზე ****)

*) 22 დლიური.

**) 80 დლიური.

***) 4 თუ 5 დლიური.

****) სოფელია.

საწისქვილად, კაკთისხეკს საწისქვილად, — ესენი ვიუიდე-
 ამაში მივედ ოთხი ძრახა, შეითარისაგან მოუყვანილი, და
 სხვა თეთრი შე მივედ. კარგად არ მახსოვს და ის თა-
 მის მდგდელი ისევე არის, იმას ეცოდინება, შე ექვს თუ-
 მანს ვიტყვი და ვგონებ თორმეტიც იყო.

გ. ქ. მამუკასაგან კადანს ხედაბუნა ვიუიდეო.
 ჩემის დეაწლით მოუყვანილი ზური მივედ, თუმცა ეს სა-
 თჯახოს ხარჯიდან ითქმის. ზური ძვირა იყო, და ვგო-
 ნებ ათიოდ ცხვარიც მივეცი, სამ თუმსამდინ ვიანგა-
 რიშეთ.

რ. ქ. გავაკეთე მეფე გიორგის დრას თელად
 გორის სამღებრს. იმ რიცხვიდან ვიდრე ათსრვას-ოცდა-
 ერთს წლამდინ მუშაობდა. წელიწადში ხან ათ თუმნათ,
 ხან რვათ, ხან შვიდათ და ხან ხუთად, — ხუთად უფრო
 მცირე ხანს, — და ვგონებ ისარგებლა ჩემმა სახლმა ვიდ-
 რე ას თუმსამდე. ამაზედ მიხიულა ღაზარევის მშარტე-
 ლობაში ცარეუნა სოფიამ; და ოცი წელიწადი ამას საქ-
 მეზე მოუსვენებულ ვიყავ, რეგარც წერთ, ისე ღერ-
 ბის ქადაღით, და ქადაქსა და გორის სასამართლოში
 სიარულით, შრამით და ხარჯით. და რადგან მე შრამა-
 ს და სასამართლოში ვილაღებოდი და ჩემის საკუთარის
 ხარჯით ვსცხფრებოდი და სამღებრს ძმანი ხმარობდნენ,
 მარაებსთ მაგიერი მომცენ ან ხარჯი, ან იმ სამღებრს
 გამოსაკადის წილი.

ალ. ხარაჯიშვილი.

(დასასრული იქნება).

გონიერი ნაბიჯი

თბილისის ქალაქის გამგეობის ერთად-ერთ
 ქართველ წევრს ბ-ნ გ. დ. ჟურულს თანამდებო-
 ბაზედ უარი განაცხადებია.

კატეგორიული უარი.
 „მე ვამოწმებ, რომ მართლაც თავს ვანებებ
 სამსახურსა ქალაქის თვითმართველობაში. მიზეზს
 ჩემი წასვლისას ქალაქის გამგეობა საბჭოს მოახსენ-
 ებსო“.

მეტად თვალსაჩინო ფაქტია ქართველებისათ-
 ვის ბ. ჟურულის ასეთი გარდაწყვეტილების მიზე-
 ზი.

მიზეზი, რომელიც დღეს კიდევ გამოქვეყნდა
 და ცხად ჰყო, რომ ქართველებს სომხებთან საერ-
 თო არა აქვთ-რა და ზოგიერთის სომეხთა წრეების
 ფიცი თავის ძმობაში და კეთილ მებობლობაში

ქართველობისადმი უბრალო ლათაიები ყოფილა,
 რომლითაც თვალს უხვევდნენ ქართველ ზომიერთა
 წრეს.

ამ წრეს ეკუთვნოდა თვით გ. დ. ჟურული,
 რომელიც დღეს ამ „ძმებმა და მშობლებმა“ აი-
 ძულეს ქალაქის გამგეობის წევრობაზედ ხელი აეღო.

მაგრამ მაინც რამ აიძულა ბ. ჟურული ამ
 საქციელზე?

ბნელმა, ქამურმა და შოვინისტურმა პოლიტი-
 ტიკამ სომეხთა ბანაკისა.

ფაქტები ამის შესამოწმებლად მრავალია და
 ზოგი ისეთი თვალშისაცემიც, რომ არ შეიძლე-
 ბა რამდენიმე მათგანი არ მოვიხსენოთ.

ამას წინად ქალაქმა მიწერ-მოწერა და მოლაპა-
 რაკება გამართა სალომბარდო საქმეების მცოდნე
 ცნობილ ბ. გამყრელიძესთან (ა. გამყრელიძე ცნო-
 ბილია მთელ რუსეთში, როგორც კარგი მცოდნე
 სალომბარდო საქმისა), რომელიც ამჟამად ბათომში
 ქალაქის ლომბარდს განაგებს. ხვათაშორის იწვევ-
 დნენ თბილისში ამ საქმის მოსაწყობად და თბილი-
 სის ლომბარდის გამგებლობას ჰპირდებოდნენ. ამი-
 სათვის დააწერინეს ახალი სალომბარდო წესდება,
 რომელიც ქალაქის საბჭომ ერთხმად მიიღო; ამუ-
 შავეს, საქმე ბლომად აკეთებინეს და როდესაც
 ლომბარდის ჩაბარებაზედ მიდგა საქმე, სამსახური-
 დან გამოგდებული ვილაცა კაფიევი დანიშნეს. ისე,
 უაბელაციოდ!..

ის კი არ იყო მათთვის საჭირო, ვარგოდა თუ
 არა კაფიევი ამ სერიოზულ საქმისათვის... არა, ხა-
 ტისოვის ჯგუფისათვის საკმარისი მარტო მისი ეროვ-
 ნება იყო.

და ცნობილი მოღვაწე ქართველი გამოგდე-
 ბულ სომეხს ანაცვალეს.

ამნაირივე მაგალითი მოხდა ალექსანდრეს სა-
 ვადმყოფოს ზედამხედველის დანიშვნის დროს. ერთ-
 ერთ საუკეთესო კანდიდატად ამ თანამდებობაზედ
 ითვლებოდა ცნობილი სიფილიდოლოგი ექიმი მხე-
 იძე, ბათომის საავადმყოფოს გამგე. მხეიძეს ვითომ-
 და ბევრი სომხები უჭერდნენ მხარსა... მაგრამ, რო-
 დესაც არჩევაზედ მიდგა საქმე, დანიშნეს... ყურის
 და ცხვირის ავადმყოფების ექიმი მოხუცი მაისუ-
 რიანცი, ეს სიფილიტიკების განსაკურნად!..

რად აირჩიეს ბებერი მაისურიანცი?

იმიტომ რომ მაისურიანცი სომეხი იყო.

უფრო შესაზარი და მართლაც ქამური ფაქტი
 მოხდა ამ უკანასკნელ დღეებში.

არამიანცის საავადმყოფოში უფროს ტერაპევ-

ტის ადგილი განთავისუფლდა (რადგანაც ამ ადგილის მჭერი ექიმი არუთინიანცი ამავე საავადმყოფოს დირექტორად დაინიშნა). ამ ადგილზე წამოაყენეს კანდიდატურა ბაქოს გამოცდილ და ნიჭიერ ექიმის ბ. ლორთქიფანიძისა. ბაქოელებმა, მათ შორის იქაურმა სომხებმაც, ურჩიეს ჩვენს ქალაქს ბ. ლორთქიფანიძე, როგორც თვალსაჩინო ექიმი და ჩინებული მუშაკი. ხატისოვმა შეუთვალა ბ. ლორთქიფანიძეს, თუმცა უკანასკნელი არავის არ სთხოვდა: ექიმი ლორთქიფანიძე ჩვენი ქალაქის სიამაყე და ღირსება იქნებაო...

მიდგა ჯერი არჩევანზედ.

ქალაქის გამგეობამ უყარა კენჭი ბ. ლორთქიფანიძეს...

აღმოჩნდა... ერთი თეთრი კენჭი დანარჩენი სულ შავები...

თეთრი კენჭი იყო... გ. დ. ჟურულისა! აირჩიეს ექიმი მაქარიანცი.

ამბობენ, ამ ცინიზმით აღელვებული ჟურული წამოდგა და მოახსენა თავის „ძმებს და მეზობლებს“ — კმარა ამდენი სიცრუე, მე თქვენ თანამშრომლად ველარ ვიქნები და თავს ვანებებ ქალაქის გამგეობასაო...

მეორე დღეს ხატისოვი ამბობდა: ექიმი მაქარიანცი თბილისის მცხოვრებია და იძულებული ვიყავით მხარი მისთვის დაგვეჭირაო!..

აი ის მიზეზი, უკეთ ვსთქვათ მთელი რიგი მიზეზებისა, რომლის წყალობით ერთად-ერთი ქართველების წარმომადგენელი ქ. თბილისის თვითმართველობაში იძულებული გადა უარი განეცხადებინა ამ სომეხ-ფანატიკოსთა ბრბოში მუშაობაზედ.

გონიერად მოქცეულა ბ. ჟურული.

კაი ხანია ბ. ხატისოვის პოლიტიკამ თვალები აუხილა ქართველობას და დაანახვა, რომ სომხის აგრესიული შოვინიზმი შორს მიდის და აი დღეს საზღვარსაც გადავიდა.

და ამიტომ თავის დამამცირებელ მოვლენად ჩავთვლიდით, რომ ამის შემდეგ რაიმე კეთილი კავშირი ვიქონიოთ სომხებთან და მით უმეტეს ერთად ვიმოქმედოთ.

კმარა!

ბ. ჟურულის გონიერ ნაბიჯს—გონიერი შედეგიც მოჰყვება...

ქართველობა საბოლოოდ გამოფხიზლდება და საბოლოოდაც შეითვისებს იმ გონიერ აზრს, რომ სომხის პოლიტიკა საქართველოში ანტიქართულია,*)

*) ეს წერილი უკვე აწუბილი იყო, როცა „სახ. კახ.“-მა დაუჯერებელი ამბავი მოიტანა ჟურული დაურწმუნებიათ, (?) რომ ლორთქიფანიძის მაგიერ მაქარიანცის მოწვევით, არაიერი წამხდარა. ჩვენ არა გვჯერას ასეთი ამბავი და ავითა ჟურულისაგან ვეღით განმარტებას.

მწყობრი და დარაზმული, რომლის საწინააღმდეგო ბრძოლისათვის დიდი სამზადისია საჭირო.

სამზადისი საერთო და საქმიანი.

ამის შემდეგ ცხადი გახდება პრაქტიკულად რა გზას უნდა დავადგეთ.

ყოველ შემთხვევაში, არჩეული გზა სომხების სამშვიდობოდ არ იქნება მიმართული.

და ამაში ბრალი ქართველობას კი არ დაედება, არამედ დაბრმავებულ სომხის პოლიტიკოსებს.

რადგანაც რასაც სთესავენ, იმას მოიმკიან.

ეკალი.

ბოიკოტი!

ამ უკანასკნელ დროს ჩვენი ერი დიდ ხიფათს განიცდის, როგორც შინაური ისე უცხო მტრებისაგან და ჩვენი მიზანია, ავლნიშნოთ ერთი „იდეალური“ გზა, ის გზა რა გზითაც უნდა ვიაროთ მომავალში და საითკენაც მთელი ჩვენი ძალა უნდა იყოს მიმართული, რომ ამ ხიფათს თავი ავაშოროთ.

დღევანდელი ჩვენი მდგომარეობა უყურადღებოდ არ უნდა სტოვებდეს ისეთს საკითხს, როგორიც არის ეკონომიური საკითხი. აი სწორედ ამ ეკონომიურ მდგომარეობის გამავითარებელ საშუალებად ჩვენა ვსთვლით ეკონომიურ ბოიკოტს, ჩვენში გამეფებულ უცხო ვაჭრობა-მრეწველობისადმი. *)

*) ბოიკოტი — გვარა იყო ერთ ინგლისელ კაპიტანისა, რომელიც გრანდ ურნეს მამულს ვეჭილობდა ირლანდიაში. მისმა სიმკაცრემ მიწის მუშებისადმი და მისმა ჩარხულ ფსიხოლოგიამ მცხოვრებთა საზოგადო წიხილი გამოიწვია.

ქ. შეიას მცხოვრებლებმა გადასწვიტეს გაუქვებინათ კაპიტანი ბოიკოტი ადგილობრივ საზოგადოებისაგან; ამავე დროს უველა იმას ვინც ბოიკოტთან იმუშავებდა, ან რამეს იყიდდა მისგან, ან და რამეს მიჰყიდდა ბოიკოტს, იგივე ხვედრი ეწეოდა ე. ი. გააძვებდა ადგილობრივ საზოგადოებიდან. მთაერთბამ ბოიკოტს ჯარი გაუგზავნა და ამ უკანასკნელის მფარველობის ქვეშ იფსტებიდან ჩამოსულ ორანჟისტებმა ჭიჩხანული მთეგრავეს ბოიკოტს. ბოდოს და ბოდოს ის მანც იძულებული გახდა საუკუნოდ გამოსხივებოდა იმ მხარეს. აი აქედან წარმოსდგა სიტუვა ბოიკოტი და ნიშნავს კერძო შირის, ჯგუფის ანუ საზოგადოების მსგავსს შირობებში ჩაყენებას.

ვაჭრობა-მრეწველობის გამავითარებელი პირობები შესამჩნევად შეიცვალა ჩვენს დროში; დღეს ჩვენი ვაჭრობა-მრეწველობის განვითარებას დიდი ენერჯია და ჯაფა უნდება, მით უფრო რომ ჩვენში შემოხიზნული უცხო ელემენტი საკმარისად წინასულია ამ მხრივ. მრეწველობის ბრძანებელი დღეს კაპიტალისტია თავის გაუმჯობესებულ საწარმოვო იარაღებით, კაპიტალისტები კი სულ უცხოელებია. თუ სადმე, რომელიმე ერში მეჯღანუაშვილები მრავლდება და თუ ეს მეჯღანუაშვილები გადამთიელებია—სხვა ეროვნების ხალხია, ამ გამრავლების მიზეზი ამ ერის გულუბრყვილობაა. ყოველი უცხოელი და განსაკუთრებით რომელიც საქართველოს ტერიტორიაზე ფეხს შემოსდგამდა, მეჯღანუაშვილის ფსიხოლოგიით იყო გაყდენთილი.

ადამიანი პირდაპირ „ეროთ“ ხდებოდა. ის „ვაჭრული ნიჭი“, რითაც ჩვენი მეზობლები ამაყობენ, ჩვენი გულუბრყვილობით და დაუდევრობით არის გამოწვეული. ეკონომიურად გაძლიერებული შემოხიზნული ელემენტი თანდათან ეპატრონება საქართველოს დედა-ქალაქს; მკითხველს გადამეტებულად რომ არ მოეჩვენოს ჩვენი აზრი, ამისთვის საკმარისია მოვიგონოთ ვინ პატრონობს დღეს ქალაქს და ვინ შეადგენს მის მცხოვრებთა უმეტესობას. როდესაც ჩვენი და შემოხიზნულ ელემენტის ინტერესები დაუპირდაპირდა ერთმანეთს. გამარჯვებული დარჩა ისევ ეკონომიურად გაძლიერებული უცხო ელემენტი (პოლიტეხნიკუმის საკითხი). ეკონომიურად გაძლიერებული უცხო ელემენტი ადმინისტრაციულ ცვლილებასაც კი ახდენს საქართველოში (პროექტი ამიერ კავკასიის გუბერნიების გადამიჯვნისა). ერთი სიტყვით, უცხო ელემენტების ბატონობა ჩვენში დღეს აშკარაა. იბადება საკითხი რა საშუალებით მიაღწიეს ამ შემოხიზნულ ელემენტმა ეკონომიურ განვითარებას? პირველი საშუალება ეს მათი ფსიხიკაა ე. ი. მეჯღანუაშვილის ფსიხიკა, მეორე—მათი საჩარჩო კაპიტალის წარმოება ჩვენში და მესამე ერთგვარი ფარული ბოიკოტი ჩვენდამი. პირველს ე. ი. ფსიხიკას ჩვენ არ შევეხებით, რადგანაც ჩვენის აზრით ყველა მკითხველს კარგად მოეხსენება; რაც შეეხება საჩარჩო კაპიტალის წარმოებას ჩვენში, ესეც არ თხოულობს განმარტებას, რადგანაც ვაჭრობა-მრეწველობის დასაწყისშივე ჰორიზონტზე სომეხი ჩარჩი მოსჩანს, რომელიც ყვლეფავს სოფლებს, დაბებს და ბოლოს ქალაქებსაც. შემოხიზნულ ელემენტის საჩარჩო კაპიტალის წარმოება დღესაც დიდის ენერჯიით ხდება მთელ აღ-

მოსავლეთ საქართველოში. მესამე საშუალებაზედ ე. ი. ჩვენდამი ბოიკოტზე ჩვენ ცოტათი შევჩერდებით. მიუხედავად იმისა, რომ ენციკლოპედიური განმარტებით ბოიკოტი პირდაპირი, არა ფარული აქტია, შემოხიზნულ ელემენტმა მაინც თავისებური ბოიკოტი შეიმუშავა. თავისებურობა მათი ბოიკოტისა იმაში მდგომარეობს, რომ თავდაპირველად ბოიკოტს ფორმა შეუცვალეს და შემდეგ ფარული, უჩინარი გახადეს. შემოხიზნულ ელემენტის ეკონომიური ბოიკოტი ჩვენდამი, შემდეგ ოთხ ფორმულაში გამოიხატება: 1) მე მოგატყუებ, მოგპარავ, ჩალის ფასად ჩავიგდებ ხელში შენს საქონელს და თუ შენ დაგჭირდა, იმავე საქონელს ათჯერ ძვირად მოგყიდი. 2) იმ ფასად, რა ფასადაც „ჩვენი ხალხი“ ჰყიდის რამეს, შენგან არაფერს ვიყიდი. 3) ყველა დაწესებულებიდან, სადაც კი ჩვენ სიძლიერეს მოვიპოვეთ გაძევებული იქნები, მაგრამ ისეთი „ხერხით“, რომ გულიც კი არ მოგივიდეს. 4) მთელს შენს მამულ-დედულს ისეთი „ჭკუით და ხერხით“, ჩავიგდებ ხელში რომ შენ თვითონ გიხაროდეს და მადლობელი იყო ჩემი—აი ასე გვიმასპინძლდება შემოხიზნული ელემენტი. ზემო აღნიშნულ ფორმულების არსებობის დასამტკიცებლად ჩვენ რამოდენიმე მაგალითს მოვიყვანთ: თბილისში იშვიათად შეხვდებით მცხილე-შემოხიზნულ ელემენტს, რომელიც ლალიძეს წყალს ჰყიდდეს; ქალაქის საბჭოში ქართველ მოსამსახურეთა რიცხვი 1/2 პროცენტს უდრის; თბილისის კომერციულ ბანკიდან თითქმის არც ერთ ქართველ ვაჭარს არ შეუძლია სესხის აღება; ჩვენი თავად-აზნაურობის მამულები უცხო ელემენტის ხელში გადადის—ასე რომ ფორმულების განხორციელება ზედმიწევნით ხდება. იბადება საკითხი, როგორი განწყობილება უნდა ვიქონიოთ იმ შემოხიზნულ ელემენტთან, რომელსაც ასეთი ფორმულები შეუმუშავებია ჩვენ წინააღმდეგ. პასუხი მხოლოდ ერთია: **გამოუცხადოთ საუკუნო ეკონომიური ბოიკოტი — არა ფარული, არამედ პირდაპირი; ჩვენი ბოიკოტი უნდა გამოვხატოთ შემდეგ ფორმულაში: სოფლებში არაფერი მივყიდოთ უცხო შემოხიზნულ ელემენტს და ქალაქში არაფერი ვიყიდოთ ამავე შემოხიზნულ ელემენტისაგან.**

როდესაც ამ ფორმულის განხორციელებას მიზნად დაისახავს ყოველი ქართველი, მაშინ დაინახავთ რა სისწრაფით განვითარდეს ჩვენი ეროვნული ვაჭრობა-მრეწველობა და როგორ ჩამოქვეითდეს ჩვენი „ჭკუიანი“ მეზობელი. არასოდეს არ უნდა ვივიწყებდეთ რომ საქართველო ქართველებისთვისაა.

ე. ალშიბაია.

პარიზი.

ხ რ ე ს ა

სიამოვნებით უნდა აღვნიშნოთ, რომ „სახალხო გაზეთს“ თანდათან თითქო ავიწყდება სოციალისტური აბრაკადაბრა და პირდაპირ ეროვნულ საკითხებზედ გადადის, თუ არ მივიღებთ მხედველობაში, რომ ამგვარ წერილებს, ყოველთვის ვინიმე სახელი და გვარი აწერია და მაშისადამე... რედაქციას შეუძლიან უარი სთქვას, როცა დასჭირდება. 22 მაისის ნომერში, მაგალითად სწერია:

ჩვენი ეკონომიური ჩამოხრჩენა სომხის ბურჟუაზიას არავითარს გარანტიას არ აძლევს მუდმივ შეურეველი ბატონობისათვის. სომხის კაპიტალი ჯერ სავსებით არ დაჭბატრთებია ჩვენს ბუნებრივს და შექმნილს სიმდიდრეს, მას ახალგაზრდა ქართული კაპიტალისთვის უოველი გამოსასვლელი გზა არ დაუხშია. განა სომხის კაპიტალმა ჩვენი სომხობის შთებო უკვე გადააბრუნა, განა მან ჩვენი ტერიტორია ქარხნებით და ფაბრიკებით მოჭოინა? განა ახლად ფეხ-ადგმულს ქართულ კაპიტალს აღარაფერი აქვს გასაკეთებელი წარმოების თუ შეურუნების სფეროში?

არა, საწარმოო ძალების გასავითარებლად სომხის ბურჟუაზიას არაფერი მოუშოქმენია: ის ამ მხრივ უფრო იმ ჰარაზიტს, ჰგავს, სხვისი სხეულით რომ საზრდობს, ვიდრე იმ ნეკრომანს, ფარულს ძალებს რომ იწვევს და ამოძრავებს. ეს ფარული სიმდიდრე ქართულს კაპიტალს უცდის და ეჭვი არ არის ეს უკანასკნელი უფრო ჩუოფიერი აღმოჩნდება ვიდრე მისი წინამორბედი იყო. მიტომ რომ ეს კაპიტალი ჩვენი სომხობის ნიადაგზე იდგება ორივე ფეხით, ის მასთან ორგანიულად იქმნება შეკავშირებული, მას ზურგს მასსათა სიმდიდრე გაუმავრებს.

ქართველი ხალხი თანდათან იცნებს იმ ჭეშმარიტებას, რომ როგორც მისი შეურუნებისა, მრეწველობისა და ვაჭრობისათვის ეროვნული კაპიტალი, ისე მისი მეცნიერებისა, ლიტერატურისა და ხელოვნებისათვის თავისუფალი ფონდია საჭირო. განვითარებული მეცნიერული და ესთეტიური კულტურა, ეკონომიური აუვაების ჩუოფი და სოციალურს კომფორტს წარმოადგენს აჩხებითად. მშოერ მწეურვალე ერს, არც სცალიან და არც ილაჯი შესწავს ჭეშმარიტების და მშენიერების საძიებლად. ამიტომ ქართველი ერი

უნდა შეეცადოს, რომ მის მიერ შექმნილი ზედმეტი ღირებულება მასვე დარჩეს მოსახმარად. იგი უნდა შეებრძოლოს სომხის ბურჟუაზიას არა როგორც ბურჟუაზიას არამედ როგორც უცხო ელემენტს, რომელსაც დაშორებულია მის ზნეობას, ენას, შემოქმედებას და აჩხსადეს არაფერს გააკეთებს მისი სუფიერი კულტურის საკეთილდღეოდ და მან უნდა დაიცვას საკუთარი ეროვნული კაპიტალი, არა მარტო როგორც ეკონომიური ფაქტორი, არამედ აგრედვე როგორც საფუძველი მეცნიერებისა, მწერლობისა და ხელოვნებისა.

ასეთი წერილები სრულიად დამრღვევია სოციალისტური უმანკობისა და რას იტყვის სოციალიდემოკრატია... ЧТО СКАЖЕТ МАРЬЯ АЛЕКСЕВНА?

იმავე ნომერში სწერს არ. ჯ—შვილი ბ-ნ ქურულის ინცინდენტის შესახებ და ასე ათავებს წერილს:

სჩანს, სოლოლაკელ ჰლეოტოკრატის სულ მთლად დაჭკარგვია გრძნობა ზომიერებისა, რომ აშკარა საქციელსაც არ ერიდება და კარგეული თავაზიანობაც კი ზედმეტ ბარგად მიჩნია. ტაქტიკური მისაზრებით მაინც არ უნდა ჩაედინათ ასეთი საქციელი, მაგრამ, როგორცა სჩანს, სიმეღვილი ქართველებისადმი, შიში იმის წინაშე რომ ერთი მეტი აიგილი ქალაქისა ქართველს კი არ დარჩეს, არამედ სომეხს, იმდენად ძლიერი უოფილა, რომ გამოცდილ ხრიკოსნებს ტაქტიც დაავიწვდა და კარგეული თავაზიანობაც.

ფრიად სამწუხარო და სავალალო ასეთი მოვლენა და, გვგონია, დროა, რომ შეგნებული ნაწილი სომხის საზოგადოებისა გონს მოვიდეს.

ასეთ ახალს აღმოჩენას მაშინ აღმოაჩენს ხოლმე ბ-ნი ჯ—შვილი, როცა საქართველოში უკვე ბატის ჭუჭულეზმაც იციან, რა ხალხია შეყრილი ქალაქის თვითმართველობაში და ბრძნულ დარიგებას აძლევს სომხებს: „გონს მოდიოთ“. არა სჯობია განა სხვის გონს თავი დაანებოთ და საკუთარი მოიკითხოთ, როდესაც ყოველი ნაბიჯი სომხური პლუტოკრატის თავხედობისა ნათლად ამტკიცებს მათს უგუნურებას.

რედაქტორ-გამომცემელი
რ. გაბაშვილი.

*) ხაზი ჩვენია.

15. 12.

6/68

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წ.

ყოველ კვირულ საზოგადო-ეკონომიურ

და სალიბერატურო შურნალ

„კლდე“-ზედ.

ფ ა ს ი:	1 წლით.	3 მან.
	6 თვით.	2 მან.
	3 თვით.	1 მან.

ცალკე ნომერი ყველგან 5 კაპ.

ყოველდღიური საპოლიტიკო და სალიბერატურო გაზეთი

„იმერეთი“

ახალის რედაქციით და თანამშრომლებით.

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წლისათვის. გაზეთის ფასი: ერთი წლით—7 მან. ნახევარი წლით 4 მან. ერთი თვით—80 კ. ცალკე ნომერი ერთი შაური.

ადრესი: Кутаисъ, редакция газ. „Имерети“.

1894 წლიდან

1914 წლამდის

საუკეთესო დგინოდ ითვლება დგინოდ

საზოგადოება „კახეთი“-სა

ტელეფონი: № 73 და 3—51.

თბილისი: გოგოლის ქუჩა 63 და ერევნის მოედანი.

განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენტში, მოსკოვში, ბათომში, რასტოვში და სხ.

ელექტრო-მბეჭდავი სტამბა ს. ლოსაბერიძისა, მოსკოვის ქუჩა 5.

